

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

60 години

ISSN 0024-4791

4-6

СКОПЈЕ

2014

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

Година LXI

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од декември 1978 година, Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија е одликуван со Орден на трудот со црвена ѕвезда.

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од ноември 1979 година, по повод дваесет и петгодишнината од излегувањето, а за особени заслуги и успеси постигнати во негувањето и развивањето на македонскиот јазик и литература, како и за значаен придонес за стручно издигнување на наставничкиот кадар, списанието „Литературен збор“, орган на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија, е одликувано со Орден на трудот со златен венец.

Редакција: Станислава-Сташа Тофоска (главен и одговорен уредник)
Весна Мојсова-Чепишевска
Убавка Гајдова

Финансирано од Министерството за култура на
Република Македонија

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

60 години

ГОД. LXI

СКОПЈЕ, 4-6 2014

СОДРЖИНА

ПОВОДИ

Гордана Алексова

ДВОЕН ЛУБИЛЕЈ - 60 ГОДИНИ СОЈУЗ НА ДРУШТВАТА ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА НА РМ И
60 ГОДИНИ ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР.....5

Аџанас Николовски

60 ГОДИНИ СОЈУЗ НА ДРУШТВАТА ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
И ЛИТЕРАТУРА (*секавање на основањето*).....9

Весна Мојсова

МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
НИЗ НЕКОЛКУ ЛУБИЛЕИ (2014).....15

ЈАЗИК

Димитар Пандев

КИРИЛИЦАТА ВО СВЕТОТ НА ПИСМОВНОСТА:
ОД КАДЕ ДОАГА И КАДЕ ОДИ?.....27

Марјан Марковиќ

СЕМАНТИЧКА МОТИВАЦИЈА НА
НАЗИВИТЕ ЗА *ТЕТРАТКА* ВО СЛОВЕНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ
(според материјалот од Општословенскиот лингвистички атлас).....37

Симон Саздов

ЗА ЧИТАЧОТ НА ИМИЊА.....43

Елени Бужаровска

ШТО Е *НЕШТО* И ЗОШТО Е МНОГУЗНАЧНО?.....49

Бобан Карайејовски

СЕМАНТИЧКАТА КАТЕГОРИЈА ПАРТИТИВНОСТ И НЕЈЗИНИТЕ
ФОРМАЛНИ ЕКСПОНЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....61

Бојан Пејчевски

РЕЛАЦИЈАТА *ПОД ИЗГОВОР ДЕКА* ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК..... 71

<i>Весна Миовска</i> „СУФИКСНИ ДВОУМЕЊА“ КАЈ ХИПОКОРИСТИЧНИТЕ ИМИЊА	79
<i>Соња Новошнини, Михајло Марковиќ</i> ЗА СУФИКСИТЕ -остъ, -џство, -џствене ВО ДВА МАКЕДОНСКИ ПАТЕРИКА	83
<i>Најшаша Сшојановска-Илиевска</i> МАРГИНАЛНИ НАЧИНИ ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА КАУЗАЛНАТА РЕЛАЦИЈА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК.....	91
<i>Свејлана Јакимовска</i> ВОСТАНОВУВАЊЕ НА НАУКАТА ЗА ПРЕВЕДУВАЊЕТО И НА НЕЈЗИНИТЕ НАЗИВИ ВО НАУЧНАТА СРЕДИНА	97
<i>Надица Маркоска</i> ДИФЕРЕНЦИЈАЛНА АНАЛИЗА НА КАТЕГОРИЈАТА ОПРЕДЕЛЕНОСТ/НЕОПРЕДЕЛЕНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК	105

ЛИТЕРАТУРА

<i>Калина Малеска</i> СТИХОВИ ШТО СОЗДАВААТ МОЌ НИЗ ТРАНСФОРМАЦИЈА НА ЗБОРОВИТЕ НАСПРОТИ СТИХОВИ ШТО СЕ ОДРАЗ НА МОЌТА ВО СТВАРНОСТА	113
<i>Ашанас Чујоски</i> ОД ФОЛКЛОРОТ КОН ФОЛКЛОРНАТА ФАНТАСТИКА.....	125
<i>Луси Караниколова-Чочоровска</i> ЗА ТРАДИЦИЈАТА И МЕНТАЛИТЕТОТ ВО ДРАМАТА БЕГАЛКА ОД ВАСИЛ ИЉОСКИ	135
<i>Валеншина Трајкоска</i> СЛОЖЕНАТА ЕДНОСТАВНОСТ ВО ПОЕТСКОТО ПИСМО НА КОНЕСКИ (ПРЕКУ ПЕСНИТЕ <i>ТЕШКОТО</i> И <i>ВЕЗИЛКА</i>).....	143
<i>Сшево Павловски</i> ЗА ОДНОСОТ НА МАШКИОТ И ЖЕНСКИОТ ПОЛЛИК ВО ДРАМСКОТО ТВОРЕШТВО НА ЗАГОРКА ПОП-АНТОСКА АНДОВСКА.....	149
<i>Радован П. Цвејковски</i> ЗА ПРИКАЗНАТА НА БИСТРИЦА МИРКУЛОВСКА НАСЛОВЕНА <i>МОЛИКА ПЕЛИСТЕРСКА</i>	163

МЕТОДИКА

<i>Јасна Кошеска</i> ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА СОВРЕМЕНАТА МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА ПО КНИЖЕВНОСТ (СОЦИОЛОШКИ АСПЕКТИ).....	183
---	-----

9
Тамара Куџева
ЛИТЕРАТУРНОТО ДЕЛО КАКО ПРЕДМЕТ, ЗАДАЧА
И ЦЕЛ НА СОВРЕМЕНАТА НАСТАВАТА ПО ЛИТЕРАТУРА 201

3
Жаклина Ѓорѓиоска, Лилјана Макаријоска
ЗА НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
ВО СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ 209

ПРИКАЗИ

1
Бојан Пејревски
РЕТОРИКАТА КАКО ИНВЕНЦИЈА ВО ЕЛОКУЦИЈАТА НА
ДИМИТАР ПАНДЕВ [Димитар Пандев, „Општа реторика
7 (дискурсна лингвистика)“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“,
Филолошки Факултет „Блаже Конески“, Скопје 2013] 219

5
Бобан Караџејовски
ВАЖЕН ПРИЛОГ ВО ПРОУЧУВАЊЕТО НА СЕМАНТИКАТА
(Елена Петроска „Количествените категории во македонскиот: од
семантика кон форма“, Македонска реч, Скопје, 2008) 227

Снежана Пејрова-Џамбазова
ИНСПИРИРАН И ИНСПИРАТИВЕН ЈАЗИЧЕН БЕЛЕЖНИК
(Лидија Тантуровска „Јазичен бележник“, Скопје, 2013 г.) 233

IN MEMORIAM

5
Људмил Сџасов
РУЖА ПАНОСКА (1927-2014) - ТАЖНО ИСПРАЌАЊЕ 239

Бобан Караџејовски

**ВАЖЕН ПРИЛОГ ВО ПРОУЧУВАЊЕТО НА
СЕМАНТИКАТА**

(Елена Петроска „Количествените категории во македонскиот:
од семантика кон форма“, Македонска реч, Скопје, 2008)

Веќе шест години македонската научна јавност од областа на лингвистиката пред себе има мошне важен и значаен монографски прилог, кој претставува троен влог во истражувачкиот корпус текстови: и во македонската македонистика, од една страна, и во семантиката, од втора, и – комбинирано – во примената на семантичкиот апарат врз македонскојазичните проблеми и предизвици.

Количествените категории, како што наведува и самата авторка во уводните забелешки, се поткатегории на семантичката категорија *количесѝво*. „Терминот количество е многу општ, па се зборува за количество и таму каде штос е работи за обем; и таму каде што се работи за број; и таму каде што се работи за тежина, сила, интензитет итн. (...) Она што им е заедничко на сите количествени определби е дека секогаш доаѓа некаква споредба на предметите од некаква гледна точка. Но, сите случаи на споредба не можат да се наречат количествени“. Петроска, цитирајќи го Богуславски, доопределува: „Мора да се нагласи дека количествените определби се таму каде што има експлицитно споредување на директно изделените предмети или класа на предмети, при што се вбројуваат и определбите со помош на мерите од типот: *лиѝар*, *Целзиусов сѝејен* итн.“

Монографијата уште во својот наслов го детерминира предметот на својот интерес (количествените категории), јазикот во кој се аплицира истражувањето („...во македонскиот“) и, конечно, во вториот дел, начинот, односно методологијата според која тоа ќе се одвива – од семантика кон форма. Имено, ваквиот начин, кој тргнува од значењето, односно од категоријалноста, а потоа ги бара средствата за нивното изразување е мошне податлив за натамошно сопоставување на елаборираната материја со соодвет-

ните значења и нивните експоненти и во други јазици, бидејќи може врз основа на некое универзално или исто значење да се споредуваат показателите меѓу јазиците. Традиционалната формална граматика го претпочита обратниот принцип: од форма кон содржина и тој е комплементарен со методологијата на авторката, зашто го дополнува и го збогатува истражувањето.

Книгата е конципирана во два големи дела:

1. Количеството во просторот; и
2. Количеството во времето.

Ним им претходат уводните забелешки, каде што се дефинираат поимите важни за натамошното разбирање на проблематиката, односно се воведува теоретскиот апарат. Во овој дел Петроска најпрво се задржува на поимите *количесѝво* и *количесѝвена ойределба*, односно на *количесѝвениѝе каракѝтерисѝиѝки на елеменѝиѝе од маѝеријалноѝ свеѝи* (курзивот ги претставува поднасловите). Понатаму таа се задржува на нужната дистинкција дискретност vs. недискретност во рамките на количественоста, односно на сфаќањето на елементите како неделив континуум наспрема можноста за нивно броење. И тука се прави натамошното диференцирање на поимите *броење*, од една страна, наспроти *мерење* – од друга.

Квантификацијата, според Петроска, а повикувајќи се на авторитети од типот на Каролак, Вјежбицка, Тополињска, може да биде од количествен и од референцијален тип. Втората е поврзана со логичките оператори и подразбира егзистенцијалност (*некој*) или, пак, универзалност (*секој*). Според Вјежбицка, и тие квантификатори, на длабинско ниво, се еднакви меѓу себе, па можат да си ги менуваат местата со класичните, од типот на *двајца* или кој и да е број.

Уводните забелешки авторката ги заокружува со внесувањето на поимот на множеството и сите можни диференцијации во неговите рамки, односно „збирот на ентитети во кои влегуваат некакви елементи“ во кои се разликуваат подмножества, единични и множествени множества, дистрибутивни и колективни, хетерогени и нехетерогени; интенционални и екстенционални.

Во рамките на првото големо поглавје – количеството во просторот – на 140 страници се прави преглед на сите можни квантификациски вариетети, кои како предлошка го имаат просторното протегање од каков и да е тип. Имено, прегледот почнува со материјалните именки и нивното количествено значење, потоа се сопоставува морфолошката категорија број (еднина – множина) наспрема семантичките – единичност:множественост.

Во рамките на проследувањето на категоријата *йарѝи-йивносѝ*, се обрнува внимание на синтаксичките конструкции кои претполагаат однос на делот наспрема целината, односно дистинкција меѓу неуниверзалните единици мерки – на пример, *лажиче* мед (‘мед колку едно лажиче’ – vis-à-vis вистинската партитив, кој би се искажал со предлогот *од* и позитивна маркираност по определеност {*лажиче од медот* – ‘дел од медот [од теглата, што го купивме, итн., познато количество] колку (едно) лажиче’}).

Кај т.н. „збирна множина“ (-је, -ја, -ишта) особено важно е согледувањето на проблемот со конгруенцијата – множинска, препорачана од нормата; еднинска, резултат на практиката – за кој се спроведени и низа анкети. Фреквенцијата целосно оди во прилог на еднинското согласување, при што особено интересни се формите на –је, кај кои во искажувањето на колективноста, односно на множество сфатено како целина, се појавува и значењето на „колективна еднина (... со т.н. поетски призвук)“.

Осврнувајќи се на збирните именки и проблемот на согласувањето по број, Петроска поставува формула во која се случува еднинско согласување (употреба на предлогот *од*; линеаризација предикатски израз – именска синтагма, маркирана/немаркирана по определеност; линеаризација именска синтагма – предикатски израз; синтагма во функција на удвоен објект; релативизирана синтагма составена од членувана збирна именка и множинска форма на именката што ги претставува елементите на збирот, а релативната заменка е во енина). Наспроти ова, множинско согласување се јавува во случаите на збороред именска синтагма – предикатски израз, во кој синтагмата не е маркирана по определеност [„*Груја орални хирурзи (...) објавија...*“]; предикатски израз – именска синтагма, повторно немаркирана по определеност („... *се собираат ѓруја селани...*“); релативизирана синтагма: со збирната именка *ѓруја* – со множинската конгруенција се релативизира само само дел од синтагмата („...*млади чираци кои ноќе излегуваат со оружје...*“).

Во рамките на делот за *хетерогеније множесѝва*, кои „ја презентираат севкупната хетерогеност на елементите“ преку моделите на конјункцијата и социјативната множина, токму вториот комплекс го отвора повторно прашањето на согласувањето во рамките на реченицата. Имено, именските синтагми од типот „*ИС₁ со ИС₂*“ даваат можност предикатот да биде изразен во еднина или во множина, условено од неколку фактори. Еднинската конгруенција го носи предзнакот „вистинска социјативност“

($ИС^1$, $ПИ^2$ _{едн} $ИС_2$ – *Стефан иишува иисма со Јана.*), додека множинското согласување претпоставува „социјативна множина“ [$ЛЗ^3$ _{мн}] со $ИС_2$, $ПИ$ _{мн} – *До сега Стефан иишуваше иисма само на рака. Сега (ише,) со Јана, иишуваат иисма само на комјутер.*].

Ваквите модели го следат развојот и трендовите во современиот јазик и ги покажуваат раслојувањата (со семантичка предлошка) на отстапувањата од нормата, кои, сепак, имаат логичка и значенска поткрепа за таквото непридржување до пропишаното и до препораките.

Второто поглавје, *Количесиво во време*, својот акцент го става на количествените категории кај *настанише*. Фокусот е на *единичноста* и *множесивеноста*. Петроска во овој дел се осврнува на видот (перфективност:имперфективност), на единичноста, а во рамките на множественоста се задржува на колективната множественост, потоа на дистрибутивната, во чии рамки најважна е итеративноста. Под итеративност подразбираме „изразување дискретна множественост, т.е. разделено (дистрибутивно) множество од настани, кои се извршуваат во различни периоди од времето (односно, се ‘повторуваат’, заб. Б.К.)“. Тие се квалитативно целосно еднакви (затоа и можеме да ги сфатиме како „повторливи“). Итеративноста е врзана со глаголите и со нивната употреба во некои глаголски времиња и со специфични значења, па прегледот на авторката се движи во таа насока. Имено, кај глаголите се наведува дека итеративноста претполага имперфективност (несвршеност) и индивидуални настани (поднастани) во рамките на настанот што се повторуваат. Глаголските конструкции може да изразуваат: а) повторливост во минатото – затворена серија настани; или б) повторливост во сегашноста, односно отворена серија настани. Според Тополињска, тоа значи дека акцентот се става на процесуалноста или на свршениот карактер на одредени настани (поднастани). Според Петроска, „т.н. факултативни итеративни глаголи покажуваат дека итеративноста е нешто помеѓу имперфективноста и перфективноста“. Тука се мисли на тоа дека имперфективниот макронастан е составен од индивидуални перфективни настани (поднастани). Потоа фокусот се става на итеративните глаголски конструкции со формите за сегашно, за минато несвршено време, итеративните *ке*-конструкции, како и

¹ Именска синтагма: едн. = еднина; мн. = множина

² Предикатски израз.

³ Лична заменка.

т.н. „раскажувачки императив“ и итеративните контексти и интеративните конструкции во подредените реченици.

Намесѝо заклучок, како што вели заглавјето на третиот дел, донесува дијаграм, поточно дијаграми организирани во дендрит, кој се разгранува во согласност со условеноста на категориите една од друга, меѓусебната зависност, надреденост/подреденост, како и на прегледот низ претходните страници.

Четвртиот дел е резиме на монографијата на англиски, преставена како апстракт на девет страници.

Сосема на крајот се наоѓа обемна библиографија на повеќе јазици, како и белешка за авторката.

Монографијата „Количествените категории во македонскиот: од семантика кон форма“ на Елена Петроска пополнува една суштинска претходна празнина во проучувањето на македонскиот јазик и е значаен темелник и сериозен влог за натамошните студии според методолошкиот пристап содржина – форма, познат во лингвистичкиот свет, но скромно (ис)користен во македонистиката. Тоа, веројатно, е последица на насушната потреба првенствено за опис на јазикот во еден период приближно од половина столетие од неговото стандардизирање. Трудот на Елена Петроска е еден од чекорите во тоа ново македонистичко поглавје.